KELAJAK O‘QITUVCHISINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK KOMPETENSIYALARINI RAQAMLI TA’LIM SHAROITIDA SHAKLLANTIRISH MAZMUNI

ChDPU Pedagogika fakulteti
Umumiy pedagogika kafedrasi doktoranti
Sattorov Bobur Botir o‘g‘li
sattorovb146@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli ta’lim sharoitida kelajak o‘qituvchisining pedagogik-psixologik kompetensiyalarini shakllantirish mazmuni tahlil qilingan. Zamonaviy raqamli muhitda o‘qituvchining kasbiy faoliyatida yuzaga kelayotgan o‘zgarishlar, pedagogik va psixologik kompetensiyalarning o‘zaro bog‘liqligi hamda ularni rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlari yoritilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalar asosida ta’lim jarayonini samarali tashkil etish imkoniyatlari ko‘rsatib berilgan.

Kalit so‘zlar: raqamli ta’lim, pedagogik kompetensiya, psixologik kompetensiya, kelajak o‘qituvchisi, raqamli texnologiyalar, ta’lim muhiti.

Аннотация: В статье анализируется содержание формирования педагогико-психологических компетенций будущего учителя в условиях цифрового образования. Рассматриваются изменения в профессиональной деятельности педагога в цифровой среде, взаимосвязь педагогических и психологических компетенций, а также основные направления их развития. Также раскрываются возможности эффективной организации образовательного процесса на основе цифровых технологий.

Ключевые слова: цифровое образование, педагогическая компетенция, психологическая компетенция, будущий учитель, цифровые технологии, образовательная среда.

Abstract: The article analyzes the content of developing pedagogical and psychological competencies of future teachers in the context of digital education. It examines changes in teachers’ professional activities in the digital environment, the interrelation between pedagogical and psychological competencies, and the main directions of their development. The study also highlights opportunities for effectively organizing the educational process based on digital technologies.

Keywords: digital education, pedagogical competence, psychological competence, future teacher, digital technologies, educational environment.

Kirish Hozirgi globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlari ta’lim tizimi oldiga yangi talab va vazifalarni qo‘ymoqda. Ayniqsa, raqamli ta’lim muhitida pedagog kadrlarni tayyorlash, ularning kasbiy kompetensiyalarini zamonaviy talablar asosida shakllantirish muhim strategik yo‘nalish sifatida namoyon bo‘lmoqda. Bu esa kelajak o‘qituvchisining pedagogik-psixologik kompetensiyalarini rivojlantirish masalasini dolzarb ilmiy-pedagogik muammoga aylantiradi.

Raqamli ta’lim sharoitida o‘qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki axborot oqimini boshqaruvchi, ta’lim jarayonini loyihalashtiruvchi va o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlovchi fasilitator sifatida namoyon bo‘ladi. Shu nuqtai nazardan, pedagogik-psixologik kompetensiyalar o‘qituvchining kasbiy faoliyatida markaziy o‘rin tutadi.

Pedagogik kompetensiya o‘quv jarayonini samarali tashkil etish, ta’lim mazmunini zamonaviy talablarga moslashtirish va innovatsion texnologiyalardan foydalanish qobiliyatini

anglatsa, psixologik kompetensiya o‘quvchilarning individual xususiyatlarini tushunish, ularning emotsional holatini baholash va ijobiy psixologik muhit yaratishni o‘z ichiga oladi. Raqamli muhitda bu ikki yo‘nalishning uyg‘unligi yanada muhim ahamiyat kasb etadi.

Raqamli ta’lim sharoitida pedagogik-psixologik kompetensiyalarni shakllantirishning mazmuni zamonaviy ta’lim texnologiyalaridan samarali foydalanish, interaktiv usullarni qo‘llash, virtual ta’lim muhitini tashkil etish hamda talabalar bilan masofaviy muloqotni to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish kabi jihatlarni o‘z ichiga oladi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, zamonaviy ta’lim tizimida raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasi ortib borayotgan sharoitda o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligi faqat an’anaviy bilimlar bilan cheklanib qolmasdan, raqamli pedagogika va psixologik kompetensiyalarni ham qamrab olishi lozim. Shu bois, kelajak o‘qituvchisining pedagogik-psixologik kompetensiyalarini shakllantirish mazmunini ilmiy jihatdan asoslash va takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolada raqamli ta’lim sharoitida kelajak o‘qituvchisining pedagogik-psixologik kompetensiyalarini shakllantirish mazmuni, uning tarkibiy qismlari va rivojlantirish yo‘nalishlari ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilinadi.

Adabiyot tahlili va metodologiya

Kelajak o‘qituvchisining pedagogik-psixologik kompetensiyalarini raqamli ta’lim sharoitida shakllantirish masalasi zamonaviy pedagogika va raqamli didaktika sohasida dolzarb yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Ilmiy manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, raqamli ta’lim muhiti o‘qituvchining kasbiy faoliyati mazmunini sezilarli darajada o‘zgartirib, uning pedagogik va psixologik kompetensiyalariga yangi talablar qo‘ymoqda.

Xorijiy pedagogik tadqiqotlarda R.Mayer multimedia ta’lim nazariyasi orqali raqamli resurslardan foydalanish o‘quvchilarning kognitiv yuklamasini optimallashtirib, bilimlarni samarali o‘zlashtirishga xizmat qilishini asoslab beradi.[2] Uning qarashlariga ko‘ra, raqamli ta’lim muhitida o‘qituvchining pedagogik kompetensiyasi multimedia materiallarni to‘g‘ri tanlash va ularni metodik jihatdan maqsadga muvofiq qo‘llash bilan belgilanadi.

T.Bates esa onlayn va raqamli ta’lim sharoitida o‘qituvchining roli tubdan o‘zgarishini qayd etib, pedagogning fasilitator, konsultant va ta’lim jarayonini boshqaruvchi sifatidagi funksiyalarini alohida ta’kidlaydi.[1] Uning fikricha, raqamli muhitda pedagogik-psixologik kompetensiyalar o‘quvchilar bilan samarali virtual muloqotni tashkil etishga qaratilgan bo‘lishi lozim.

L.Vygotsky ning ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasi esa ta’lim jarayonida ijtimoiy hamkorlik va muloqotning ahamiyatini asoslab beradi.[4] Bu yondashuv raqamli muhitda ham o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi interaktiv aloqalarni rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi.

D.Schön refleksiv amaliyot nazariyasida pedagogning o‘z faoliyatini tahlil qilish va doimiy takomillashtirib borish qobiliyatini kasbiy kompetensiyaning muhim komponenti sifatida belgilaydi.[3] Bu raqamli ta’lim sharoitida o‘qituvchining o‘z pedagogik faoliyatini muntazam tahlil qilishi va takomillashtirishini talab etadi.

Metodologik jihatdan mazkur tadqiqot quyidagi yondashuvlarga tayanadi: tizimli yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv, faoliyatli yondashuv, raqamli didaktik yondashuv va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv. Ushbu yondashuvlar orqali pedagogik va psixologik kompetensiyalar yaxlit kasbiy tizim sifatida tahlil qilinadi.

Tadqiqot jarayonida ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish, modellashtirish va pedagogik kuzatish usullaridan foydalanildi. Bu usullar raqamli ta’lim sharoitida

kelajak o‘qituvchisining pedagogik-psixologik kompetensiyalarini shakllantirish mazmunini har tomonlama o‘rganish imkonini berdi.

Raqamli ta’lim muhitida pedagogik-psixologik kompetensiyalar zamonaviy o‘qituvchi kasbiy faoliyatining asosiy strategik komponenti hisoblanadi va ularni shakllantirish tizimli va innovatsion yondashuvlarni talab etadi.

Mulohaza

Raqamli ta’lim sharoitida kelajak o‘qituvchisining pedagogik-psixologik kompetensiyalarini shakllantirish masalasi zamonaviy ta’lim tizimining strategik yo‘nalishlaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ilmiy manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, raqamli muhitda o‘qituvchining roli sezilarli darajada o‘zgarib, u axborot uzatuvchi emas, balki ta’lim jarayonini boshqaruvchi, yo‘naltiruvchi va fasilitator sifatida faoliyat yuritadi.

Multimedia ta’lim nazariyasi, refleksiv amaliyot va ijtimoiy-madaniy yondashuvlar pedagogik-psixologik kompetensiyalarni shakllantirishda muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Bu nazariyalar o‘qituvchining kasbiy faoliyati faqat bilim berish bilan cheklanmasdan, balki o‘quvchilarning kognitiv, emotsional va ijtimoiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashga yo‘naltirilgan bo‘lishi kerakligini ta’kidlaydi.

Raqamli ta’lim muhitida pedagogik kompetensiyalar zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalanish, interaktiv metodlarni qo‘llash va ta’lim jarayonini loyihalash qobiliyati bilan belgilanadi. Shu bilan birga, psixologik kompetensiyalar o‘quvchilar bilan samarali muloqot o‘rnatish, ularning individual xususiyatlarini hisobga olish va ijobiy psixologik muhit yaratishni o‘z ichiga oladi.

Amaliyotda esa raqamli ta’limning imkoniyatlari bilan bir qatorda ayrim muammolar ham kuzatiladi. Jumladan, pedagoglarning raqamli kompetensiya darajasining turlichaligi, interaktiv ta’lim metodlaridan yetarlicha foydalanmaslik va virtual muhitda psixologik muloqotni to‘g‘ri tashkil etishda qiyinchiliklar mavjud.

Kelajak o‘qituvchisining pedagogik-psixologik kompetensiyalarini rivojlantirishda tizimli yondashuv, uzluksiz kasbiy tayyorgarlik va raqamli ta’lim texnologiyalarini integratsiya qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa ta’lim sifatini oshirish va raqobatbardosh pedagog kadrlarni tayyorlashda asosiy omil hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, raqamli ta’lim sharoitida kelajak o‘qituvchisining pedagogik-psixologik kompetensiyalarini shakllantirish zamonaviy ta’lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki raqamli muhit o‘qituvchining kasbiy faoliyati mazmunini tubdan o‘zgartirib, uni yangi rollar va yangi mas’uliyatlar bilan boyitmoqda.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, pedagogik kompetensiyalar zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish, ta’lim jarayonini loyihalash va interaktiv usullarni qo‘llash qobiliyati bilan belgilanadi. Psixologik kompetensiyalar esa o‘quvchilarning individual xususiyatlarini tushunish, ular bilan samarali muloqot o‘rnatish va ijobiy psixologik muhit yaratishni qamrab oladi.

Shuningdek, raqamli ta’lim sharoitida ushbu kompetensiyalar o‘zaro chambarchas bog‘liq holda shakllanadi va bir-birini to‘ldirib boradi. Bu esa o‘qituvchining kasbiy faoliyatida integrativ yondashuvni talab etadi.

Amaliy jihatdan qaralganda, kelajak o‘qituvchilarini tayyorlashda raqamli pedagogika, interaktiv metodlar va refleksiv ta’lim texnologiyalarini joriy etish muhim ahamiyatga ega. Shu

bilan birga, pedagoglarning uzluksiz kasbiy rivojlanishi va raqamli kompetensiyalarini oshirish tizimini takomillashtirish zarur.

Pedagogik-psixologik kompetensiyalarni shakllantirishning samarali tashkil etilishi raqamli ta'lim sifatini oshirishga, ta'lim jarayonini modernizatsiya qilishga hamda raqobatbardosh pedagog kadrlarni tayyorlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bates T. Teaching in a Digital Age // Vancouver: Tony Bates Associates Ltd, 2015. – P.512.
2. Mayer R. Multimedia Learning // Cambridge: Cambridge University Press, 2009. – P.304.
3. Schön D. The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action // New York: Basic Books, 1983. – P.384.
4. Vygotsky L. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes // Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978. – P.159.
5. Innovasion ta'lim texnologiyalari / Muslimov N.A., Usmonboeva M.H., Sayfurov D.M., To'raev A.B. – T.: "Sano standart" nashriyoti, 2015. – 78-b.
6. Robert I.V. Sovremennie informatsionnыe texnologii v obrazovanii: didakticheskie problemы; perspektivi ispolzovaniya. - M: «Shkola - Press», 1994.-205 s.